

Kasvattaako yliopisto isänmaallisuuteen?

Maria Lähteenmäki

Kuluva vuosi on monella tavalla ollut akateemiselle maailmalle hyvin historiallinen: yhtäällä Suomalainen Tiedeakatemia ja Teknillinen korkeakoulu ovat juhlineet 100-vuotisjuhliaan, toisaalla yliopistoille on esitelty uusi yliopistolaki. Se ravistelee yksittäisten yliopistojen ja laistosten paikkoja ja tiloja, yhdistää ja erottaa, herättää toivoa, mutta nostattaa myös monia epäilyjä ja pelkoja. Uusi malli laittaa arvioimaan jälleen kerran yliopistojen tehtäviä kovan kansainvälisen muutospaineen edessä. Uuden mallin mukaan yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä että taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa opetusta ja olla vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Näiden lisäksi meidän akateemisten opettajien ja tutkijoiden tehtävänä olisi uuden yliopistolain mukaan kasvattaa nuorisomme palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa.

Tämä jälkimmäinen tehtävä on vähiten tunnettu, niukasti pohdittu ja paljon pyydetty. Mitä edellytyksiä suomalaisella yliopistomaailmalla on yli-päättään tämän haasteellisen tehtävän suorittamiseen? Maassamme on parikymmentä yliopistoa ja noin 180 000 yliopisto-opiskelijaa, ja heitä ohjaa-massa tuhansia professoreja, dosentteja ja lehtoreita. Opetushallinto on kirjannut yhdeksi päätavoitteen tutkinnon suorittaneiden nuorten määrän lisäämisen, mutta yhtä pontevasti se ei ole

vielä asettanut tarvittavia opetusresursseja yliopistojen käyttöön.

Yliopistoissa on resurssien puutetta pyritty kompensoimaan kehittämällä tutkijakoulujärjestelmää, tieteidenvälisiä verkostoja, opiskelijavaihtomalleja ja avaamalla opetustehtäviä myös jatko-opiskelijoille; lyhyesti sanottuna jakamalla vastuuta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana oman tärkeän lisänsä akateemisen koulutuksen ja erityisesti tutkijakoulutuksen edistämiseen ovat antaneet lukuisat yksityiset säätiöt ja seurakunnat. Näistä yrityksistä huolimatta voidaan kuitenkin todeta, että monilla aloilla voimavarat nuorison isänmaallisuuden kasvattamiseen (mitä se sitten onkaan) ei ole riittävät. Myös aikuiskasvatus ja täydennys/uudelleen koulutus ovat olleet yliopisto-opintojen toivelistoilla. Hyvä niin, mutta aikuisopiskelijoidenkin opettamiseen ja ohjaamiseen tarvitaan lisäresursseja. Sikäli tilanne on hyvä, että laaja dosenttikunta suorastaan odottaa päästä opetustehtäviin, mutta ei aivan ilmaiseksi.

Entäs sitten ideologinen kasvatus, jota isänmaan ja ihmiskunnan palveleminen aina edellyttää. Millä tavalla on organisoitu suomalaisen älymystön keskustelufoorumeja, väittelytiloja ja kirjasalonkeja, joita seuraamalla ylioppilasnuoret voisivat testata omaa aatemaailmaansa ja yhteiskunnallisia valintojaan sekä kasvaa vastuunalaisiksi yhteiskunnallisiksi kansalaisiksi? Aiheitahan meiltä Suomes-

ta löytyisi kasvattaviin väittelyihin yllin kyllin, alkaen sotahistorian avaamattomista sivuista ja kouluväkivallasta, uraanikaivoksiin ja passiiviseen äänestyskäyttäytymiseen. Oletettavasti emme ole onnistuneet yhteiskunnallisessa kasvatuksessa järin hyvin, sillä tuoreen tutkimuksen mukaan suomalaiset tietävät politiikasta ällistytävän vähän.

Eikö tässä kohtaa meidän mielissämme herää vakava kysymys siitä, miten laimea keskustelukulttuuri ja kansalaisten tietämättömyys vaikuttaa suomalaisen yhteiskunnan ja demokratian tilaan ja tulevaisuuteen? Toisinaan tulee mieleen päivänpoliittisia kirjoitteluja seurattaessa, onko sivistyneistö vieraantunut arkitodellisuudesta, kun se ääni ei kuulu.

Tässä kohtaa mieleeni tulee Winston Churchillin muistutus siitä, että ”Menestyksen hinta on vastuu”. Tämä vastuu koskee myös menestyvää valtiota. Mielestäni ei voida ajatella, että yliopistojen tuleva kehittäminen jäisi yksityisen sektorin satunnaisten projektitukien varaan, olkoonkin, että yksityinen raha näyttää ohjaavan tulevaisuudessa enemmän yliopistojen toimia kuin aiemmin.

Se, missä määrin meidän olisi kasvatettava nuorisomme isänmaan palvelukseen, on toki sekin arvovalinnainen kysymys. Kuuluuko kasvattaminen yliopiston tehtäviin ylipäätään? Lainkohdassahan puhutaan nimenomaan kasvattamisesta eikä kouluttamisesta. On myös epäselvää, mitä tarkoittaa ihmiskunnan palveleminen tässä yhteydessä. Se, että uuteen yliopistolakiin on kirjattu nuorison isänmaan ja ihmiskunnan palveleminen kertoo uudesta ajattelutavasta. Vai kertooko se sittenkin vanhasta kirjaamistavasta, lauseesta, joka muodon vuoksi on mukana laissa ylevänä ajatuksena, koris-

teena, mutta jonka sisältöä ei ole huomattu pohtia. Vai onko se merkki uusnationalistisesta suuntauksesta, joka alkaa versoa nopeasti tapahtuneen Eurooppaan integroitumisen vasta-aaltona?

Hyvät kuulijat

Kuten näistä pienistä viitteistä jo nähdään, tänä vuonna on yliopistomaailma saanut pohdittavakseen monia periaatteellisia kysymyksiä. Olemme jälleen kerran tieteen polun yhdessä risteyksessä. Kun katsomme suomalaista tiedemaailmaa perustuspeilistä, näyttää se hienolta kehityskertomukselta.

Suomalaisen Tiedeakatemian perustamisvuonna 1908 suomalainen yhteiskunta oli vielä köyhä ja syvästi eriarvoinen; vain harvoilla miehillä ja sitäkin harvemmillä naisilla oli mahdollisuus yliopisto-opintoihin. Tänä päivänä tuo mahdollisuus on ainakin periaatteessa tarjolla kaikille.

Aivan ratkaiseva tekijä opiskelun ja tieteen tekemisen demokratisoitumisessa on ollut rahoituskanavien moninaisuus.

Sitä saamme olla todistamassa myös tänään.

Haluan esittää kaikkien apurahan saajien puolesta lämpimät kiitokset Tiedeakatemialle ja sen rahastoille merkittävästä tuesta.

Erityisen iloinen olen siitä, että Tiedeakatemia on juhluvuotensa kunniaksi päättänyt perustaa myös tutkijan viran, jonka ensimmäiseksi haltijaksi olen saanut kunnian tulla valituksi.

Päättän yhteiset kiitoksemme tuntemattomaksi jääneen ajattelijan mietelauseeseen:

”Älä yritä seurata viisaiden jalanjälkiä. Tavoittele sitä, mitä he etsivät”.